

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประมวลในการศึกษาและพัฒนาวัตกรรมการนิเทศตามลำดับ ดังนี้

1. การนิเทศการสอน
2. การนิเทศแบบคลินิก
3. การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
4. การนิเทศเพื่อน
5. การตรวจสอบตนเอง

1. การนิเทศการสอน

ความหมายของการนิเทศการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศการสอนใกล้เคียงกัน ดังนี้

สมบัติ จันเกษม (2524) กล่าวว่า การนิเทศหมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เพื่อปรับปรุง สำหรับ วาณี เขียมศรีทอง (2529) ได้ให้ความหมายของการนิเทศ การฝึกสอนหมายถึง การชี้แจง การสาธิต การให้คำแนะนำ การดูแลนักศึกษาให้สามารถนำทฤษฎีที่เรียนในหลักสูตรวิชาชีพครูไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงขณะฝึกปฏิบัติงาน ในหน้าที่ครูทั้งด้านการสอนและด้านอื่น ๆ ได้ ซึ่ง นิพนธ์ ไทยพานิช (2535) ได้ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การนิเทศการสอนคือ การช่วยเหลือให้ครูได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพัฒนาทักษะในวิชาชีพให้สูงขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การช่วยเหลือให้ครูได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปฏิบัติงานทั่ว ๆ ไป นอกห้องเรียนและพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่วน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2536) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการที่ผู้นิเทศก์มุ่งพัฒนาพฤติกรรมครูที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งความหมายดังกล่าวใกล้เคียงกับที่ ชารี มณีศรี (2542) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษามีความหมายถึงความพยายามที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งด้านการเรียนและการสอน

จากความหมายของการนิเทศการสอนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การนิเทศการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้นิเทศให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำชี้แจง หรือให้คำปรึกษาเพื่อการ พัฒนาปรับปรุงการสอนผู้สอนให้ดีขึ้น เพื่อส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพขึ้น

วิธีการนิเทศการสอน

การนิเทศการสอน ถือว่าเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับอาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยงที่จะต้องนิเทศ เพื่อให้คำแนะนำ ช่วยเหลือนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูทั้งใน ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านจิตใจ และด้านมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งนักการศึกษา (ชาวี มณีศรี, 2542) ได้เสนอเทคนิคและวิธีการนิเทศการสอนไว้ 2 วิธี ดังนี้

1. การนิเทศเป็นรายบุคคล ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.1 การสังเกตการสอนในชั้นเรียน เป็นการนิเทศเพื่อการปรับปรุงการสอน มีการเยี่ยมชั้นเรียนโดยไม่บอกล่วงหน้า นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูเชิญอาจารย์นิเทศก์ เข้าสังเกตการสอน โดยมีหลักการที่ควรพิจารณาคือ ผู้นิเทศก์ต้องรู้ล่วงหน้าว่านักศึกษา จะสอนอะไร ใช้วิธีสอนอย่างไร ผู้นิเทศก์ต้องทำการบันทึกการสังเกตการสอนของนักศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการร่วมอภิปรายกับนักศึกษา เพื่อวิเคราะห์การสอนโดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย ของการสังเกตการสอน ผู้นิเทศก์ควรวิเคราะห์การสังเกตการสอนร่วมกับนักศึกษาก่อนการให้ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการสอน

1.2 การนิเทศนักศึกษาโดยตรงและติดตามพบปะนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ นักศึกษามีความกระตือรือร้น อาจารย์นิเทศก์มีโอกาสปรีกษาพูดคุยหลังการสังเกต การสอนเพื่อปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น

1.3 ให้โอกาสนักศึกษาไปเยี่ยมชั้นเรียนและสังเกตการสอน นักศึกษาจะเห็นวิธี สอนและกิจกรรมการสอน ทำให้ได้แนวทางมาปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น

1.4 นักศึกษาและอาจารย์นิเทศก์ร่วมกันเลือกอุปกรณ์การสอน

1.5 การประเมินตนเอง จากการสังเกตการเรียนของนักเรียน พฤติกรรมของ นักเรียน ใช้แบบสอบถามถามนักเรียน หรือให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นหลังการเรียน วิชานั้น ๆ

2. การนิเทศเป็นกลุ่ม โดยการจัดตั้งกรรมการนิเทศเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ เพิ่มเติมแก่ครูผู้สอน หรือจัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้ในวิชาชีพ จัดให้มีการสาธิต การสอนและอภิปรายการสอนร่วมกัน จัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาบรรยาย จัดให้มีการอภิปราย จัดทำคู่มือครูหรือหนังสือร่วมกัน

พฤติกรรมกรรมการนิเทศการสอน

นอกจากวิธีการนิเทศการสอนดังกล่าวข้างต้น Glickman, Gordon & Ross-Gordon (1998) ได้แบ่งพฤติกรรมกรรมการนิเทศออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. พฤติกรรมกรรมการนิเทศทางตรง (Directive Supervision) ผู้นิเทศจะเน้นการใช้พฤติกรรมให้คำแนะนำ ความคิดเห็น ออกคำสั่งให้ปฏิบัติ การสาธิตให้ดูเพื่อเป็นแบบอย่าง ให้ปฏิบัติ กำหนดมาตรฐานผลที่คาดหวังทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การใช้พฤติกรรม การเสริมแรง พฤติกรรมการแสดงให้รางวัลหรือให้คุณและให้โทษต่อผู้รับการนิเทศเพื่อให้ปรับพฤติกรรมกรรมการสอน

2. พฤติกรรมกรรมการนิเทศทางอ้อม (Nondirective Supervision) ผู้นิเทศจะเน้นการใช้พฤติกรรมการฟัง การให้กำลังใจ การทำความเข้าใจชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ การเสนอข้อคิดเห็นและการแก้ไขปัญหาหารือกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศ หรือผู้สอนสามารถวางแผนและจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง

3. พฤติกรรมกรรมการนิเทศแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Supervision) ผู้นิเทศจะเน้นการใช้พฤติกรรมนิเทศแบบมีส่วนร่วมในการประชุมกับผู้รับการนิเทศ เช่น การเสนอข้อคิดเห็น การรับฟัง การทำความเข้าใจชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ การร่วมมือกันแก้ปัญหา การเจรจาตกลงใจที่จะดำเนินการ โดยผู้นิเทศใช้พฤติกรรมดังกล่าวกับผู้รับการนิเทศเพื่อบำเนินการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

2. การนิเทศแบบคลินิก

ความหมาย

การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นรูปแบบการนิเทศหนึ่งในหลาย ๆ รูปแบบที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครูให้มีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีนักการศึกษาทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิก ดังนี้

Gaies และ Bowers (cited in Richards and Nunan, 1990) กล่าวว่า การนิเทศแบบคลินิกเป็นกระบวนการพัฒนาครูผู้สอนที่เน้นการสังเกตพฤติกรรมกรรมการสอนในห้องเรียน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสังเกต ขั้นสังเกต และขั้นหลังการสังเกต

นิพนธ์ ไทยพานิช (2531 อ้างใน สงวน จันทรสุวรรณ, 2541) ได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกว่า เป็นกระบวนการสังเกตการสอนในชั้นเรียนที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู โดยครูผู้นิเทศจะร่วมมือกัน

อย่างใกล้ชิดในการวางแผนการสอน การสังเกตการสอน และการประเมินแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อหาทางปรับปรุงร่วมกัน

ภพ เลหาไพบูลย์ (2540) กล่าวถึงการนิเทศแบบคลินิกว่า เป็นกระบวนการนิเทศที่มีพื้นฐานปฏิบัติการณ์นาม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นประชุมปรึกษาก่อนการสังเกต การสังเกตการสอน และการประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์เทศ

จากคำนิยามความหมายของการนิเทศแบบคลินิكدังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการสอนของครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือก่อนการสังเกต หลังการสังเกตการสอนก็จะมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์สิ่งที่พบจากการสังเกต ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

รูปแบบของการนิเทศแบบคลินิก

บุคลากรทางการศึกษาของไทยได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับรูปแบบของการนิเทศแบบคลินิก จึงได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดดังกล่าวของนักการศึกษาชาวต่างประเทศหลายคน อาทิ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2536) ได้นำเสนอรูปแบบการนิเทศแบบคลินิกของ โดแกน ซึ่งมีวงจรการนิเทศ 8 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศก์
- ขั้นที่ 2 วางแผนร่วมกับครู
- ขั้นที่ 3 กำหนดการสังเกต
- ขั้นที่ 4 สังเกตการสอน
- ขั้นที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน
- ขั้นที่ 6 กำหนดวิธีการปรึกษาหารือ
- ขั้นที่ 7 ประชุมปรึกษาหารือ
- ขั้นที่ 8 ปรับปรุงแผน

นิพนธ์ ไทยพานิช (2531, อ้างใน สงวน จันทรสุวรรณ, 2541) ได้ศึกษารูปแบบของ โกลด์ แสมเมอร์ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน วัฏจักรของการนิเทศแบบนี้ได้สรุปขั้นตอนอย่างชัดเจน เพื่อสะดวกในการนำไปปฏิบัติโดยกำหนดจุดประสงค์และข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประชุมปรึกษาก่อนการสังเกตการสอน (Preobservation Conference) เป็นพื้นฐานของความเข้าใจและตกลงร่วมกันระหว่างครูและผู้นิเทศก์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ก. จุดประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความตั้งใจและจุดประสงค์การสอนของครู
- 2) เพื่อสร้างข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างครูและผู้นิเทศก์
- 3) เพื่อกำหนดแผนในการสังเกตการสอน

ข. ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

- 1) ทั้งครูและผู้นิเทศก์ ควรระวังตัวและทำให้สบายในระหว่างการประชุมร่วมกัน โดยปรึกษาหารือและอภิปรายร่วมกันอย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับความกังวลห่วงใยที่มีอยู่ในใจ
- 2) กลไกเชื่อมโยงการปรึกษาในแต่ละวัฏจักรของการนิเทศ จะเป็นกลไกเชื่อมโยงสื่อความหมายในการประชุมปรึกษาที่ผ่านมาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และให้ความสนใจที่จะอภิปรายถึงสิ่งที่ยังไม่ได้กล่าวถึงซึ่งได้เกิดเปลี่ยนแปลงไปแล้ว
- 3) ในบางกรณี การปรึกษาหารือนั้นอาจจะอุทิศเวลาให้กับการฝึกซ้อมเกี่ยวกับบทเรียน เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิควิธีสอน
- 4) ข้อตกลงเบื้องต้น ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนเกินไป แต่เป็นสิ่งที่ยืนยันเบื้องต้นว่าหากดำเนินการตามข้อตกลงแล้วครูจะบรรลุเป้าหมายตามความสนใจที่ต้องการ
- 5) อาจมีความจำเป็นในการแก้ไขแผนการสอนบางตอน อันสืบเนื่องมาจากคำถามหรือข้อแนะนำที่ทำให้กระจ่างขึ้นในระหว่างการประชุมปรึกษาหารือกัน โดยครูและผู้นิเทศก์จะร่วมกันประเมินประสิทธิภาพของแผนการสอนด้วยความตั้งใจจริง

ขั้นตอนที่ 2 การสังเกตการสอน (Observation) เป็นขั้นที่ผู้นิเทศก์จะดำเนินการสังเกตพฤติกรรมการสอนจริงของครู

ก. จุดประสงค์

เพื่อสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในบทเรียนและแผนการสอนที่ครูได้ร่างมา โดยผ่านการประชุมแก้ไขร่วมกันกับผู้นิเทศก์แล้วในขั้นตอนที่หนึ่ง

ข. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

1) ควรจะดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่หนึ่ง ดังนี้

1.1 จะสังเกตอะไรและบันทึกอะไร

1.2 ผู้สังเกตการสอนจำเป็นต้องแยกตัวเองออกจากการจัดการเรียนการสอนอย่างเด็ดขาดหรือไม่

1.3 การสังเกตการสอนจะจบลงเมื่อใดและในลักษณะอย่างไร

2) ควรใช้การวิเคราะห์ระบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction Analysis) ใช้เครื่องบันทึกภาพ หรือเครื่องบันทึกเสียง ช่วยสนับสนุนในการบันทึกพฤติกรรมการสอน เพื่อนำมาใช้และช่วยในการตีความ แปลความหมาย และวิเคราะห์พฤติกรรมการสอน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดวิธีการประชุม (Analysis and Strategy) เป็นการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการสอนให้เป็นหมวดหมู่เป็นระบบเพื่อนำมาวิเคราะห์ และในขั้นตอนนี้ครูและผู้นิเทศก็จะร่วมกันคิดและวางแผนขั้นตอนของการประชุมนิเทศด้วย

ก. วัตถุประสงค์

1) เพื่อทบทวนและรวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตการสอนในระหว่างที่ครูดำเนินการสอนอยู่

2) เพื่อประเมินการจัดการเรียนการสอน เพื่อสำรวจดูว่าสิ่งต่อไปนี้มีสภาพเช่นไร

2.1 เป็นไปตามความตั้งใจของผู้สอนหรือไม่

2.2 วิธีการสอนเป็นอย่างไร

2.3 แบบฉบับพฤติกรรมการสอนที่เป็นลักษณะประจำตัวของครูเป็นอย่างไร และประวัติของแบบฉบับพฤติกรรมการสอนที่ผ่านมา

3) เพื่อพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นข้อสังเกตที่ระบุเป็นนัยของการนิเทศที่จะนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนต่อไป

4) เพื่อกำหนดแผนหรือยุทธวิธีที่จะให้ความช่วยเหลือครู

4.1 ประเด็นสำคัญ คำถาม ความคิด และปัญหาที่ต้องหยิบยกขึ้นมาเพื่อพิจารณาระหว่างการประชุมนิเทศ

4.2 บทบาทของผู้นิเทศระหว่างการประชุมนิเทศ

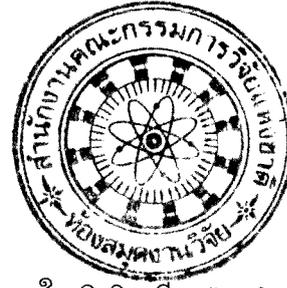
ข. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

- 1) ครูผู้นิเทศก์ควรจะได้ตกลงกันในเรื่องเวลาที่จะเริ่มต้นประชุมนิเทศ
- 2) การกำหนดวิธีการประชุมจะต้องรวมไปถึงการพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของเรื่อง หรือปัญหาที่จะนำมาพิจารณาระหว่างการประชุมนิเทศ
- 3) ผู้นิเทศก์ต้องสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการประชุมนิเทศ ให้เกิดความมั่นใจ เกิดความเชื่อถือ และสร้างความไว้วางใจโดยใช้หลักการสร้างดังนี้
 - 3.1 ใช้หลักการแบบสืบสวนสอบสวน พินิจพิจารณาความคิด เปิดใจให้กว้างในการวิเคราะห์ด้วยความจริงใจ และถนอมน้ำใจไว้ซึ่งกันและกัน มีความยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องมีจุดมุ่งหมายที่เด่นชัดแน่นอน
 - 3.2 วิเคราะห์และจัดลำดับเหตุการณ์การสอนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ในระยะสั้น
 - 3.3 จะต้องกระทำกับพฤติกรรมการสอนของครู ไม่ใช่ตัวครู
 - 3.4 เลือกปัญหาและหาทางแก้ไขอย่างมีระบบ และแน่ใจว่าครูพึงพอใจต่อการปรับปรุงแก้ไขอย่างทันทีทันใด
 - 3.5 พยายามส่งเสริมจุดดีเด่นมากกว่าข้อผิดพลาด
- 4) ดำเนินการประชุมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกำหนดได้ว่าอะไรคือปัญหาและวิธีการเสนอปัญหา ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติโดยการสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกัน
- 5) หาแนวทางในการเริ่มต้นประชุมนิเทศว่าจะเริ่มด้วยอะไร อย่างไร ใช้น้ำเสียงและคำพูดอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 การประชุมนิเทศ (Supervision Conference) เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู และเพื่อให้แนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป โดยทบทวนข้อตกลงเบื้องต้นในขั้นที่หนึ่งด้วย

ก. จุดประสงค์

- 1) เพื่อเป็นการให้กำลังใจ และสร้างความพึงพอใจให้กับครู
- 2) เพื่อจำกัดความประเด็นสำคัญในการสอน เพื่อดำเนินการให้ข้อมูลย้อนกลับ
- 3) เพื่อเสนอความช่วยเหลือแนะนำ
- 4) เพื่อฝึกฝนให้ครูมีความเข้าใจ มีความสามารถและเทคนิคในการที่จะนิเทศตนเองได้ (Self-supervision)

5) เพื่อพัฒนาแรงจูงใจให้เกิดการวิเคราะห์ตนเองในเชิงวิชาชีพ (Professional Self Analysis)

ข. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

1) ดำเนินการให้การประชุมดำเนินไปตามกำหนดการ

2) เมื่อสิ้นสุดการประชุมนิเทศ ในบางโอกาสให้ครูเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการนิเทศที่ผ่านมา จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในวัฏจักรต่อไปของการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 5 การประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการนิเทศ (Postconference Analysis) เป็นการเปิดโอกาสให้ครูและผู้นิเทศก็ได้ปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นในขั้นตอนที่ 1-4 ค้นหาพฤติกรรมกรรมการนิเทศที่ดีและที่บกพร่องสมควรปรับปรุง โดยครูมีส่วนรับผิดชอบที่จะให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการนิเทศ

ก. จุดประสงค์

1) เพื่อเป็นการทบทวนและรวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนที่ 1-4 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการประชุมนิเทศ

2) เพื่อเป็นการวิเคราะห์และประเมินพฤติกรรมกรรมการนิเทศ

3) เพื่อพิจารณาการดำเนินการนิเทศ เปรียบเทียบกับการพัฒนาทักษะการนิเทศ

4) เพื่อประเมินทักษะการนิเทศของผู้นิเทศในแต่ละบทบาทและโดยส่วนรวมทั้งหมดเกี่ยวกับการนิเทศในแต่ละขั้นตอนของวัฏจักรของการนิเทศ

ข. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

1) ตรวจสอบพฤติกรรมกรรมการนิเทศเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข

2) สิ่งที่ควรนำมาอภิปรายในการประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการนิเทศ ได้แก่ เทคนิคในการดำเนินงานของผู้นิเทศก์ ข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้บรรลุและไม่บรรลุตามเป้าหมาย คุณค่าในการดำเนินงาน ตัวแปรทางด้านอารมณ์และความรู้สึก เทคนิคและกระบวนการที่ใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นต้น

ประโยชน์ของการนิเทศแบบคลินิก

จากการศึกษาขั้นตอนที่ปรากฏในรูปแบบการนิเทศทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น การนิเทศแบบนี้จะส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้พัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้แบบยั่งยืน ทั้งนี้เพราะในการดำเนินงานนั้นครูและผู้นิเทศก็จะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... - 6 ส.ย. 2555
เลขทะเบียน..... 246045

ความเชื่อมั่น ความจริงใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การนิเทศแบบคลินิกเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลดช่องว่างระหว่างพฤติกรรมการสอนที่ปรากฏกับพฤติกรรมการสอนเชิงอุดมคติ กล่าวคือ ปรับปรุงแก้ไขจากจุดอ่อนของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

3. การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นแนวคิดที่ได้รับจากการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษาของรัฐ แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 39 ด้วยความเชื่อว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้นต้องปรับกระบวนการและวิธีการบริหารโดยกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติและให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการอย่างแท้จริง ซึ่ง David (1989, cited in Cheng, 1996) ได้สรุปว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญสำหรับการตัดสินใจ ควรเพิ่มอำนาจในการบริหารและจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนมากขึ้นและลดการควบคุมจากส่วนกลาง

2. การมีส่วนร่วมและการมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

จากหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการสอนภายในโรงเรียนโดยใช้การนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งอาศัยความร่วมมือของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาครูให้การสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น (ก่อ สวัสดิพิพาณิช, 2535) นอกจากนี้ ชารี มณีศรี (2538) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนว่า สืบเนื่องจากการนิเทศภายนอกที่ได้ไม่ทั่วถึงและไม่มีคุณภาพ เป็นสาเหตุต้องมีการนิเทศภายในเพื่อปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีสภาพข้อจำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดจะทำให้การพัฒนาการนิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็ว สำหรับ บันลือ พฤกษ์วัน (2537) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในว่า เพื่อมุ่งพัฒนางานการเรียนการสอนและสร้างสรรค์งานให้มีประสิทธิภาพ มุ่งประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษา มุ่งพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้ได้รับความรู้เพื่อเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงาน มุ่งส่งเสริมสร้างขวัญกำลังใจของบุคลากรให้ทำงานด้วยความมั่นใจ และมีกำลังใจในการทำงาน

การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน คือ การนิเทศภายในลักษณะหนึ่งที่มีนักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูรับการนิเทศจากบุคลากรของโรงเรียน นักศึกษาได้เรียนรู้การวางตัวการทำงานร่วมกับบุคลากรของโรงเรียน โดยมีบุคลากรของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ หัวหน้าหมวดครูพี่เลี้ยง เป็นผู้ชี้แนะให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและเป็นแบบอย่างในการสอนทางโรงเรียนยังมีบุคลากรที่เป็นครูดีเด่น ครูแกนนำ ซึ่งบุคลากรเหล่านี้สามารถชี้แนะ ช่วยเหลือ นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูได้เช่นกัน

การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นการนิเทศที่เปิดโอกาสให้คณะศึกษาศาสตร์และโรงเรียนได้ร่วมกันพัฒนานักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูให้เป็นครูที่ดีและมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพศึกษาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันนักเรียนก็จะได้รับประโยชน์จากการสอนของนักศึกษาซึ่งนำความรู้ที่ทันสมัยไปสู่โรงเรียน การที่นักศึกษาปฏิบัติงานวิชาชีพครูได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของทางโรงเรียนและปฏิบัติตนเสมือนครูคนหนึ่งของโรงเรียนย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นฐานสำคัญของการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครู

4. การนิเทศเพื่อน

กรมวิชาการ (2543) ได้กล่าวถึงการนิเทศแบบกัลยาณมิตรว่า เป็นการนิเทศการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยนำหลักธรรม อริยสัจ 4 มาวางเป็นแนวทางในการดำเนินกระบวนการนิเทศเพื่อน โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1. การสร้างความไว้วางใจของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นิเทศก์ ผู้รับการนิเทศ อาจารย์นิเทศก์ และอาจจะเป็นเพื่อนผู้ฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครูด้วยกัน
2. การนำหลักกัลยาณมิตรมาบูรณาการในกิจกรรมทุกขั้นตอน ผู้นิเทศก์ที่เป็นกัลยาณมิตรควรมีคุณลักษณะที่น่าเคารพ มีความรู้ ภูมิปัญญา ประพตติดี สามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้รับการนิเทศได้อย่างดี มีความอดทน ตั้งใจนิเทศด้วยความจริงใจ
3. การจัดการทุกขั้นตอนการนิเทศให้เป็นไปตามหลักอริยสัจ เน้นการแก้ปัญหาและขจัดปัญหา
4. ทุกฝ่ายต้องมีความเมตตากรุณา มีความจริงใจและศรัทธาต่อกัน ร่วมกันแก้ปัญหา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเรียนรู้ร่วมกัน

โดยสรุป การนิเทศเพื่อนเป็นการส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้นิเทศก์และผู้รับการนิเทศ เมื่อบุคคลทั้ง 2 ฝ่ายรับรู้ปัญหาของการปฏิบัติวิชาชีพครูแล้วร่วมกันแก้ปัญหาด้วยความจริงใจ ผลดีที่เกิดขึ้นคือทั้งสองฝ่ายได้เรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาการสอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

5. การตรวจสอบตนเอง

ความหมาย

การนิเทศเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการสอน รูปแบบอันหนึ่งของการนิเทศก็คือ การตรวจสอบตนเอง (Self-monitoring) การตรวจสอบตนเองเป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะนำมาใช้สำหรับงานสอน ครูผู้สอนควรตรวจสอบตนเองเป็นครั้งคราวไป เพื่อดูว่าตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งในการปฏิบัติงานสอนมากน้อยเพียงใด จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของ Armstrong และ Frith (1984, cited in Richards, 1990) กล่าวว่า การตรวจสอบตนเองเป็นกระบวนการเชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วย การสังเกต การประเมิน และการจัดการเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น ส่วน Kirschenbaum (cited in Zimmerman & Kitsautas, 1996) ได้ให้ความหมายของการตรวจสอบตนเองว่า เป็นกระบวนการของการแยกแยะ หรือมองเห็น ข้อแตกต่างของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมเป้าหมายของตนเองกับปัจจัยสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ Cormier & Cormier (อ้างใน ประเทือง ภูมิภักทราคม, 2540) ให้ทัศนะว่า การตรวจสอบตนเองเป็นการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมเป้าหมายที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผลที่ได้จากการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของตนเองจะเป็นข้อมูลย้อนกลับ ทำให้บุคคลทราบว่าตนเองแสดงพฤติกรรมเป้าหมายในระดับใด ในขณะเดียวกัน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2543) กล่าวว่า การตรวจสอบตนเองเป็นเทคนิคหนึ่งของการควบคุมตนเอง สามารถใช้ได้กับพฤติกรรมทุกประเภท ดังนั้น การตรวจสอบตนเองในงานวิจัยครั้งนี้หมายถึง การดำเนินการของครูผู้สอนในการสังเกต พฤติกรรมการสอนของตนเอง พร้อมทั้งมีการบันทึกรายละเอียดของพฤติกรรมการสอนที่ตนเองแสดงออกยังเป็นระบบ แล้วนำเสนอผลการบันทึก วิเคราะห์ และเปรียบเทียบพฤติกรรมที่ต้องการ

องค์ประกอบของการตรวจสอบตนเอง

การตรวจสอบตนเองมีองค์ประกอบ 2 อย่างคือ

1. การสังเกตตนเอง (Self-observation) คือ ติดตามพฤติกรรมของตนเอง สิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของพฤติกรรม (Zimmerman & Paulsen cited in Boekaerts, et al., 2000) การสังเกตเป็นตัวให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการกำหนดมาตรฐานของการกระทำที่เป็นไปได้จริง และประเมินการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่กระทำอยู่ เพราะบุคคลต้องรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร

2. การบันทึกพฤติกรรม (Self-recording) จัดเป็นการกระทำเพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเป้าหมายที่จะให้เกิดขึ้นกับตนเอง ผลที่ได้จากการสังเกตจะมีรายละเอียด มีความเที่ยงตรง และมีคุณค่าในการเป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมายระหว่างก่อนและหลังการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (ประเทือง ภูมิภัทราคม, 2540)

รูปแบบของการตรวจสอบตนเอง

ในการตรวจสอบพฤติกรรมการสอนของตนเองสามารถจะกระทำได้ 3 วิธีด้วยกัน (Richards, 1990)

1. การเขียนสะท้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง (Personal Reflection) วิธีการที่ง่ายที่สุดก็คือการเขียนอนุทิน (Diaries) เพื่อเขียนบันทึกรายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่สอน หลังจากเสร็จสิ้นการสอนทันที

2. การรายงานเกี่ยวกับตนเอง (Self-reporting) จัดเป็นรูปแบบของการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง การรายงานเกี่ยวกับการสอนของตนเอง มักจะออกมาในรูปของการตอบแบบสอบถามว่ามีพฤติกรรมใดบ้างที่ตนเองปฏิบัติ ซึ่งจะให้รายละเอียดของข้อมูลที่ชัดเจน เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ปรากฏอยู่ในแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนสามารถรายงานตนเองในด้านต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมการสอนที่ใช้อย่างสม่ำเสมอมีอะไรบ้าง การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดประสบผลสำเร็จ และในทางตรงข้ามกิจกรรมใดที่ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การบันทึกเสียง/ภาพเกี่ยวกับบทเรียน (Recording Lessons) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการตรวจสอบตนเองโดยการบันทึกเสียงและภาพเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าการบันทึกภาพและเสียงจะให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่อาจจะเกิดปัญหาด้านเทคนิค ขณะเดียวกันอาจจะกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียนได้

ในการวิจัยครั้งนี้ นักศึกษาคูได้ทำการตรวจสอบตนเองในการรายงานเกี่ยวกับตนเองโดยตอบแบบสอบถามที่กำหนดให้

แนวทางสำหรับการตรวจสอบตนเอง

ในการตรวจสอบตนเองไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบของการเขียนบันทึกอนุทิน การรายงานตนเอง และการบันทึกภาพและเสียงเหตุการณ์ในบทเรียน ควรจะมีแนวทางหรือวิธีการทำงานเพื่อให้การตรวจสอบตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดย Richards (1990) ได้เสนอแนะแนวทางดังต่อไปนี้

1. จำแนกพฤติกรรมการสอนใดที่เป็นจุดอ่อน จุดแข็ง และกำหนดพฤติกรรมให้ชัดเจนว่าจะเลือกเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใดบ้างหลังจากได้สำรวจด้วยตนเอง หรือทบทวนข้อเสนอแนะจากผู้นิเทศก์

2. นำเอาพฤติกรรมที่เลือกไว้ในข้อ 1 มาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเลือกเอาพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งมาพัฒนา ตามหลักการของการตรวจสอบตนเองที่กล่าวว่าจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมเพียงหนึ่งอย่างในแต่ละครั้งเท่านั้น

3. วางแผนการปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงพฤติกรรมการสอนที่ตนเองได้เลือกในข้อ 2 ยกตัวอย่างเช่น จากการทำการบันทึกภาพและเสียงบทเรียนแล้วพบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนค่อนข้างน้อย กล่าวคือ ผู้เรียนตอบคำถามเป็นครั้งคราวแต่ไม่มีการตั้งคำถามถามผู้สอน นักเรียนจะนั่งเงียบ ยกเว้นเด็ก 2-3 คนเท่านั้น จากเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้สอนอาจสรุปว่าครูไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์มากนักระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน กิจกรรมส่วนใหญ่จะเน้นตัวครูผู้สอน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการเสริมกิจกรรมกลุ่มเข้ากับบทเรียน โดยเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนภายในกลุ่ม เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียนให้มากขึ้น

4. กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ส่วนใหญ่จะใช้เวลาประมาณหนึ่งถึงสองสัปดาห์ ในการนำวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนมาทดลองใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น ต่อจากนั้น ครูผู้สอนก็จะตรวจสอบตนเองเพื่อศึกษาผลของการปฏิบัติการ หรือวิธีการที่ผู้สอนเลือกโดยการรายงานตนเอง หรือการบันทึกภาพและเสียงบทเรียน เพื่อตรวจสอบดูว่าความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนที่ผู้สอนต้องการพัฒนา

จากรูปแบบและแนวทางในการตรวจสอบตนเองดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์กรอบความคิดทั้งสองในการสร้างแบบสำรวจตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน อีกทั้งขั้นตอนของการตรวจสอบตนเองด้วย

ประโยชน์ของการตรวจสอบตนเอง

ในการจัดการเรียนการสอนภาษานั้น การตรวจสอบตนเองได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมืออันหนึ่งซึ่งช่วยให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจอย่างมากมายในงานสอนของตนเอง ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ได้จากการตรวจสอบตนเองถือว่าเป็นข้อมูลย้อนกลับที่สำคัญในการพัฒนาวิชาชีพของตนเองอย่างยั่งยืน การตรวจสอบตนเองเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้สะท้อนคิดเชิงวิพากษ์

วิจารณ์เกี่ยวกับการสอนของตนเอง การสะท้อนคิดในลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งของรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครู เพราะการตรวจสอบตนเองทำให้ครูผู้สอนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากระดับเบื้องต้นที่ควบคุมด้วยสัญญาติญาณมาสู่ระดับที่ใช้การคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งถือว่าเป็นระดับสติปัญญาขั้นสูง นอกจากนี้ การตรวจสอบตนเองยังช่วยให้ครูมีความรับผิดชอบในการปรับปรุงงานสอนของตน อันเนื่องมาจากข้อค้นพบจุดบกพร่องด้วยตนเอง แทนการแนะนำของผู้อื่นหรือศึกษานิเทศก์